

## Intervju med Gustav Johansson i Nätered den 15 december 2010

Intervjuare: Margit Sundberg och Ing-Marie Bertilsson

Gustav föddes i Hångsdala 1926 men redan samma år köpte föräldrarna Nätered och flyttade till Falekvarna. Fadern Edvard hade tidigare varit dräng på olika ställen, bland annat i Luttra, där han hade kört mjölk till Saleby mejeri.

Gustavs föräldrar hette Edvard och Elsa. Edvard var född 1894 eller 1895 och dog 1977. Elsa dog 1987. Familjen bestod av tolv barn, varav nio pojkar. Gustav föddes som nummer fem i ordningen efter Sven, Gunnar, Nils och Mats.

Elsa gick upp klockan fyra på morgnarna för att baka bröd till den stora familjen. Hon hade också en stickmaskin, fastsatt i väggen, där hon stickade till familjen. Barnen hade långstrumpor med livstykke och strumpeband. Edvard halvsulade familjens skor och var duktig som skomakare.

Mats flyttade tidigt hemifrån och flyttade till USA. Gustav flyttade till Värmland 1943 och arbetade som dräng några år. I Värmland var han med på en plöjningstävling. Det var 27-28 ekipage som tävlade. Gustav fick Värmlands Hushållningssällskaps pris, som bestod av en sats teskedar. Att det inte gick så bra som han skulle önskat, berodde på att han hade en brunstig märr framför plogen. Efter några år flyttade han tillbaka hem och träffade fästmon Alice.

Ingen av syskonen var intresserad av att ta över gården. De flesta av pojkarna blev snickare och Gustav var den som hjälpte fadern med gården. 1955 övertog Gustav gården, de första 10 åren som arrendator. Gustav hade gift sig med Alice 1946 och bodde de första åren i Villa Tello i Kälvene, som hyrdes ut av Qvänstedt. Qvänstedt drev en taxirörelse i Kälvene. Villa Tello hade två lägenheter. Den andra lägenheten hyrdes av Gilbert och Sara Björndahl. Även de flyttade så småningom till Falekvarna. I Villa Tello fanns även telefonväxeln. Alice hade sitt föräldrahem i Skattegården i Kälvene.

Jämsides med arbetet i lantbruket arbetade Gustav som snickare. Först arbetade han fem år i Stenbrottets Kalkbruk. Det var ett roligt men hårt arbete. Så småningom började han som snickare hos brodern Sven. Gustav var van vid snickeriarbeten. I ungdomen hade han fått vara med och jobba på byggen, som fadern Edvard åtog sig. Han och bröderna fick bära sågspån, råspont m.m.

Nätered består av två separata gårdar med olika ägare. Från början är det troligt att Nätered varit en gård men att gården sedan delats av tidigare ägare vid arvskiften.

Till Nätered hör en kvarn men i Gustavs ungdom ägdes och brukades kvarnen av Karl Ljung. Karl Ljung bodde i kvarnlägenheten, som bestod av ett rum och kök, tillsammans med hustrun Hanna och de sju barnen. Karl Ljung var även en duktig smed men på vintern var det för kallt att vistas i smedjan.

Karl Ljungs betalning för malningen bestod av "tull". På kupan, som var fyrkantig och av trä, fanns olika mått angivna med spik. När Ljung fyllde kupan med den spannmål, som skulle malas, kunde han läsa av de olika nivåerna och ta tull därefter. Den spannmål, som Ljung på så sätt fick i betalning, sålde han i Falköping. Mjölkskjutsen brukade tingas för frakten till stan.

Mjöltnare Ljung hade monterade plåtbitar som bullrade när kvarnen började mala klart. Det hördes väl, så Ljung kunde mala även på nätterna och vaknade av bullret när kvarnen behövde fyllas på. Det var aldrig riktigt torrt i underkvarnen så man kunde inte ställa några säckar direkt på golvhallerna utan man ställde säckarna på en gammal kvarnaxel, så att de skulle stå torrt.

Vattenmängden i bäcken varierade mycket och man fick mala efter vattentillgången. Gustav har varit med om att gräva i snön för att få fram vatten till kvarnen, på den tiden som Ljung var mjöltnare.

Det var inte så stort svängrum nere vid kvarnen, men det fanns en liten ”snip” för avlastning, lagom stor att kunna vända med häst och vagn.

Kvarndammen ville slamma igen och Ljung fick då och då rensa kvarndammen. Till sin hjälp hade han en fyra meter lång stång med ett spadblad ytterst. Denna rensning fick Ljung göra ganska ofta.

Smedjan förföll och revs så småningom av Gustav. Inventarierna hamnade på tippen i Dimbo. Gustav ångrar att han inte tog tillvara den stora bälgen, som även den hamnade på tippen.

Kvarnen övertogs av Gustavs bror Sven (troligen i början av 1960-talet) och Karl Ljung flyttade till Falköping. Karl Ljung blev lite dement på ålderns höst och Gustav berättar att vid ett tillfälle, när Ljung bestämt sig för att gå hem till Nätered, så villade han bort sig och hamnade i stället i Skattegården i Kälvene.

Gustavs far köpte senare kvarnen av Sven och kvarnen var igång några år fram till 1975. Gustav minns hur han bar ner säckar med spannmål, för att sedan bära tillbaka säckarna med mjöl. Folk kom från olika håll och malde, bland annat från Skörstorp. Verner från Skörstorp kom alltid med en häck lagom stor att rymma tre säckar. Han åkte aldrig själv på lasset utan gick bredvid hästen.

1975 stannade kvarnen för gott. Kvarnhjulet är numera borta och Nätereds nuvarande ägare, Per-Olof Grimling, installerade en turbin. Nätered är fortfarande i släktens ägo genom ett barnbarn, Ulrika. När turbinen installerades, rensades kvarndammen och då hittade man Edwards vigselring, som han förlorat i kvarnen.

Andra kvarnar som var i drift var Pilakvarn, där Axel nötade frö (timotej och klöver). Axel var stor och stark och ingen vågade säga emot honom.

På Mellomkvarn fanns fyra stenar. Där maldes vetemjöl på ett stenpar. Det var Josef som var mjöltnare där. Innan sikt installerades i Mellomkvarn fick man mala till vetemjöl inne i Falköping.

I Bosebackens kvarn fanns inga vattenluckor utan man använde lämmar i vattnet som lyftes med länkar. Bosebacken drog också tröskverket med vajer från kvarnen. Bosebackens kvarn revs när bröderna Hägg köpte gården.

Brodern Sven byggde verkstaden på Nätered, som fortfarande finns kvar. Han startade mattväveri där, men detta varade bara något år. Fadern Edvard jobbade mycket i verkstaden och tillverkade olika saker, bl.a. vagnshjul och annat man behövde. Han passade samtidigt kvarnen. Han hörde på ljudet när kvarnen hade malt färdigt och behövde fyllas på.

Så länge kvarnen var igång värmdes kvarnen upp av kvarnstenarna och när kvarnen stängdes av stannade värmen kvar i flera dagar. När kvarnen inte längre användes, blev det fukt i väggarna.

Någon olycka i kvarnen har Gustav inte hört talas om, även om det hänt olyckor på andra håll längre tillbaka.

Gustav minns också hur folk kom med sina stora kar och sköljde kläder i bäcken. När man hade lakat hemma på våren lastade man på karen med tvätten på häståk och åkte till Nätered för att skölja tvätten. Kvinnorna låg på bräder utlagda över bäcken och sköljde tvätten med hjälp av klapprä. Karen var stora, ca 2 meter i diameter och 1,5 meter höga. Arvid i Bosebacken, som inte hade något magasin, använde stora tvättkar att förvara spannmål i.

Bäckens sträckning ändrades när man byggde om Tidaholmsvägen men man kan fortfarande se en gammal valvbro, murad av kalksten, i närheten av Bosebro. När man grävde för den nya bron, sprängde man 4 meter ner i berget och fyllde med sand. Under tiden arbetet pågick med den nya bron, leddes vattnet om i den gamla fåran.

Förr fanns en diverseaffär i Bosebro, som drevs av två bröder, Karl och Otto.

På andra sidan av Tidaholmsvägen ligger Pirkum, numera kallat Friareledet.

Gustav gick alla skolåren (6 år) i Falekvarna skola. Fortsättningsskolan var i Slöta med magister Marlebäck som lärare. Lärare i Falekvarna var fröken Stark och Dagmar Sjöstedt, som båda bodde i skolan.

För ungdomens nöjen fanns olika festplatser; Läktaren i Falekvarna, Sjöholmen vid Vartofta Gård, Friareledet, Tiarp, Uddagården m fl. Dit tog man sig med cykel för det var ett fåtal som hade bil. Ibland kunde man samsas om en taxi. Man åkte också på bio i Falköping. Då var det resa med Mullsjöbussen som gällde. Ofta var det två bussar som gick in till Falköping på kvällen och ibland var det så många resande, så att man inte fick plats utan fick beställa taxi dessutom.

Gustav minns branden på Trien sommaren 1939, samma natt som brodern Sture föddes. 1971 brann lagården på Nätered, också genom åsknedslag. Lagården brann även 1944, men då var det inte åskan som var orsaken till branden utan brodern Sture, som lekte med elden.

Gustav berättar också om att man tog torv i Loffaroten, där varje gård har en utskift. Det är myckedt smala skiften. Nätered skift börjar ca 2 meter från gaveln på Helsings stuga. På den tiden fanns ingen skog på skiftena. Man tog mycket torv för eget bruk. Kunde vara 12-13 lass som kördes hem och användes som bränsle. Det var Gustav och fadern som tog upp torven. Först tog man bort det översta jordlagret för att komma ner till torven. Man kunde ta upp till tre torvblock på torvspaden. Sedan lade man ut torvorna för torkning. Torven vändes först en gång. Sedan sattes den upp till torkning för att slutligen ”sättas om” ytterligare en gång innan den var tillräckligt torr för att köras hem och lagras hemma på gården. Torvtagningen var ett tungt arbete. När oljan blev billig på 1960-talet slutade man med torven.

Sten Strandh köpte Helsings stuga men den står på ofri grund. Marken tillhör Nätered. Gustav minns att gamle Helsing berättat, att han åkt båt från Helsings stuga ända till Orreholmen. I bäcken fanns laxöring. På senare år har man planterat in kräftor.

Gustav har alltid varit intresserad av hästar. Han hade ett par ardennerhästar på Nätered, som han behöll länge efter att han köpt traktor. Traktor köpte han i början av 1960-talet.

Gustav var mjölkbonde och levererade sin mjölk till Falköpings Mejeri. Man hade tröskverk på logen. Först hade man en tröskstol, där säden måste harpas innan man kunde ösa upp den i säckar. Så småningom skaffade man ett tröskverk med rensverk, där säden kunde gå direkt ner i säcken.

Senare ersattes tröskverket av skördetröskorna. Först köpte man en bogserad säcktröska av märket Aktiv för att senare byta till en bogserad tanktröska. Så småningom köpte man en Claas självgående skördetröska från Orreholmen. Denna tröska såldes så småningom till grannfamiljen Eskilsson i Nätered.

Gustav lovade att leta efter gamla kort, ev. över kvarnen och smedjan.